

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za vse leto 60 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 28. septembra 1934.



Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
 Poštočerkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Kriza demokracije

(Beseda o »Političnem seminarju«.)

Oglašam se k besedi. Namreč v debati, ki jo je otvorila »Slovenija« dne 21. septembra 1934 z uvodnim člankom »O osnovnih vprašanjih naše politične usmeritve«. Tako edino je pravilno. V nobenem delu človek ne doseže uspeha, ako sam ne ve, kaj hoče in s kakimi sredstvi to doseže. To velja tudi za politiko, ki mora do zadnje podrobnosti poznati vse prvine in pogoje uspešnega političnega dela. Sicer se bo lovil politik kakor odtrgan list v jesenskem pišu, namesto da bi stal trdno kakor globoko zakoreninjeno deblo. Pred vsem poudarjam pravilnost splošnega stališča »Slovenije«, da mora vsaka velikopotezna in daljnovidna politika zidati na osnovah, ki so sprejemljive za vse prizadete narode. Najkratkovidnejša politika je politika tesne sebičnosti, ki misli samo nase. To se pravi, tudi v politiki moramo misliti po strogo znanstveni, po kolektivnogenetični (sotrudnorazvojni) metodi, obenem pa popularizirati strokovno in znanstveno terminologijo. Neutemeljen je pomislek, da tehnični izrazi odbijajo ljudske kroge. Nasprotno, otrokom in ljudstvu posebno imponirajo učene tujke, preprosti ljudje se radi ponašajo z njimi, ker se čutijo z njih rabo vzvišene nad vsakdanjost in povprečnost. Tudi skupna terminologija podpira kolektivno solidarnost narodov. Pretiran purizem pa jih razedinja z novim kitajskim zidom.

Samo sotrudnorazvojna metoda vodi tudi politično misel do jasnosti in spoznanja pravilnega izhodišča, smotra in sredstva. Sintetičnoanalitično (kolektivno) načelo sodelovanja naj poda podoben in primerjaven pregled vseh sočiniteljev in prvih problema, dalje pa vsa doslejšnja mnenja strokovnjakov o njih. Genetično (razvojno) načelo pa jih enako analitično in primerjavno osvetli in prikaže v zgodovinskem razvoju od začetka do danes, kajti vsaka resnica se razvija v sodelovanju vseh strokovnjakov in časov.

Splošno otvorna debata naj sprejema v razpravo konkretna vprašanja po stopnji njih vrednosti in aktualnosti. Stiska in beda naših dni pa potiska in vsiljuje na prvo mesto dnevnega reda

problem — demokracije. Pričenjam torej debato o demokraciji in prosim, da se oglase k besedi za in proti vsi tisti, ki so o vprašanju demokracije že razmišljali in si o nji ustvarili lastno sodbo. V prvi vrsti vabim našega odličnega filozofa, vseučiliškega profesorja g. dr. Franceta Vebra, ki se je osebno udeležil 8. internacionalnega filozofskega kongresa v Pragi in tudi pozitivno sodeloval. Kakor v nekakem »političnem seminarju« naj se vprašanje demokracije pojasni v sodelovanju kar mogoče velikega števila sotrudnikov od vseh strani. Nazadnje naj résumé debate posname rezultat in sporazumno jedro, ki naj služi za dano osnovo nadaljnjemu razvoju in razgovoru.

Debato o demokraciji nam olajšuje dejstvo, da ji je uverturo odigral ravnokar od 2.—7. septembra 1934 8. internac. filozofski kongres v Pragi, ki je četrti dopoldan v posebni sekciji pod predsedstvom pisatelja Karla Čapka in z uvodnim govorom filozofa in zunanega češkoslovaškega ministra dr. Beneša predebatiral »krizo demokracije«.

O kongresu samem bodi najprej dovoljena potrebna in kratka digresija, ki pa od svoje strani vrže principialno luč na potek debate. Kongres je odlično organiziral vodilni češki filozof in biolog prof. dr. Em Rádl po Platonovem geslu, da morajo biti politični voditelji (vladarji) filozofi, kakor dokazuje v Pragi sami genius loci, filozof — predsednik Masaryk. Zato se je v Platon-Masarykovem duhu potekli praški kongres kaj značilno in

ugodno razlikoval od prejšnjih kongresov. Filozofija (regina scientiarum) je to pot ostavila abstraktne, teoretične višine in se spustila na realna tla sodobnega življenja, stremeča iz kontemplativne osamelosti po aktivnem, praktičnem sodelovanju. Sicer pa je praški kongres, kakor vsi prejšnji, ponovil samo stari, lapidarni in eksperimentalni dokaz, da filozofija ne more pričakovati nobenega splošnega priznanja in uspeha, dokler ne nadomesti doslejšnje individualistične metode z edino znanstveno kolektivnogenetično metodo. Po metodi spoznavnega individualizma je vsak filozof prepričan, da je samo njegovo spoznanje pravilno in resnično. Ker ni bilo sodnika z objektivnim, kolektivnogenetičnim kriterijem, je filozofija doslej še vedno obtičala v tekmi subjektivnih nazorov brez odločitve, še vedno se je individualistična filozofija kakor razkrinkana Svinga treščila v prepad skepticizma, agnosticizma in nihilizma.

Prvo vprašanje v naši debati se torej glasi: kaj pomeni beseda demokracija? Kdo jo je prvi rabil in za oznako katerega socialnega pojava? Kako se je v socialni sociološki pojav demokracije do danes izpreminjal in razvijal, v kaki obliki se udeležuje danes med nami? Kako se je v izpreminjanju in razvoju demokracije izpreminjal in razvijal tudi pomen njenega pojma? Ali je tudi demokracija kolektivnogenetičen pojem, pri čigar rešitvi sodelujejo zgodovina, pravoznanstvo, politika, spoznavna kritika, sociologija, zlasti pa diferencialna (statistična) in socialna psihologija? Naposled: kakšna je tendenca bodočega razvoja in kakšen bo prihodnji pomen pojma demokracije?

Omega.

Naš indeks

Pretekli teden smo imeli priliko slišati v naših dnevnikih izjavo ljubljanske delavske zbornice, kjer uprava odklanja govornice o neobjektivnem poročanju o indeksu cen, ki naj bi bil moralen naslov za redukcijo plač mestnega uradništva.

Glede izračunavanja in objave valovanja indeksa cen navajamo tole načelno stališče:

Naša Narodna banka je osnovala pri centrali

poseben oddelek za gospodarska proučavanja (Odeljenje za ekonomska izučevanja), ki izdaja periodična tromesečna poročila (»Narodna privreda«) o stanju na denarnem tržišču, o prometu na borzah in državnih denarnih zavodih, o državnih financah, o produkciji na raznih področjih našega gospodarstva, o zunanji trgovini, o prometu, o konkurzih, brezposelnosti ter drugih važnejših poja-

Janez Kocmur:

Nekaj spominov

(Nadaljevanje.)

Bil sem kratek, saj mu je večina bila že znana. »Ne tako, prijatelj!« je odkimal, ko sem končal. »Povej natanko; ne misli, da izprašujem iz firbca... Sicer bi moral že uganiti, kaj hočem... Sinoči in prej sem govoril jaz, zdaj govori ti... Vprašani ne jemljejo dobesedno; z njimi sem označil le na splošno, kaj bi rad.« Ko sem govoril, je poslušal pazno kakor spovednik, tu pa tam segel v besedo z novim vprašanjem, kaj popravil, naposled pa zagrabil: »No, zdaj pa povej, če se ti sanja, kaj mislim?« — »Nekaj se mi zdi,« sem potipal; »toda utegnil bi reči, da segam previsoko, če bi povedal.« — »Na dan z besedo!« plane nestrno. »Povej odkrito, tako kakor misliš; kaj te bo sram!« Njegov zvedavi pogled je ležal na meni kakor svinec. Dobro sem vedel, kaj se skriva za njegovim čelom; toda kako naj mu povem? Nerad bi, da bi me povaljal v svoji zbadljivosti. Misli so mi bile blede in nejasne, skušal sem jih zgostiti, jim dati stvarno obliko; a ni šlo. Hoteč pridobiti časa, vstanem, da bi si izplaknil roke. Tedajci pa... rrrresk!... in moje hlače niso bile več cele. Hipec zadrege na obeh straneh, nato on v razposajen smeh. »Nič hudega!« reče. »Gospodinja ti jih bo zašila; kar sleci jih.« — »Pusti!« sem odmahnil »Pogovoriva se raje do konca.« Še vedno sem lovil pravo besedo; — zaman. Kar plane sama od sebe: »S svojim izpraševanjem si me samo preizkušal; postavil si me takorekoč pred ogledalo, češ: Oglej se, pa povej, kakšen si...« On hipec pomi-

sli, nato počasi, s preudarkom: »Skoraj si zadel... Nič... pogodil si... Toda počakaj... povej še enkrat... bolj natanko, da vidim.« Bržčas ni pričakoval takega odgovora, pa je iskal primerne opore za svoj začetek. Jaz nato: »Svetoval si mi vendar, naj pridem sem, da vidim na svoje oči, kako je tukaj, in najbrž tudi zato, da spoznam, česa nam manjka... Z vprašanji si me tipal, a z vpadi si me skušal zmešati; koliko se ti je posrečilo, presodi sam. Skratka: hočeš reči: Videl si, zdaj pa praktično izkoristi — če si za kaj...« — »Bravo!« je buknil kakor iz ventila in tlesknil z rokami. »Tako je... Povedal si samo na pol, pa nič ne dé... Se boš lotil?... Misliš, da boš sposoben?« je hitel ves vesel, kakor da je odnesel ne vem kakšno zmago. »Sijajno, fest fant si; počakaj, da naročim še čaja; potem se pomeniva dalje.«

Ko je gospodinja prinesla čaj, so bile moje hlače zopet predmet hudomušnega zanimanja. »Ne dam jih, pa če se oba na glavo postavita; jutri tako že odidem, pod površnikom se ne bo videlo,« sem se otepal, in obveljalo je. Popivši čašo čaja, ki mu je prilil mnogo ruma, se široko vsede, desno nogo preko kolena leve, komolec levece opt ob desnico, držeč neprestano cigareto pred usti, da mu je plavala glava v oblaku dima. »Tako najlaže govorim,« reče in se zlekne udobno nazaj, puhajoč višje dima skozi usta in nosnice. »Zdaj sem jaz na vrsti... Poslušaj... ampak zares... da ne bom govoril zastoj... Začnem od kraja, da boš laže razumel... Kandidiral sem, ne da bi bil le trenutek sanjal o kakšni zmagi. Sicer sem se nekoliko obotavljal, a ne preveč. Mnogo je bilo prepričanij, da bom zmagal že zato, ker sem... Cankar! Celó Etbin* je verjel. Mislili so, da zadostuje

že samo ime... Moje ime res nekaj pomeni, kajti je program — program, ki sem si ga sam postavil in ki po njem tudi delam. Prepričan sem, da je že sama moja kandidatura dvignila ugled stranke bolj, kakor če bi bil kdo drug zmagal. Nič se ne precenjujem. Kandidiral sem iz prepričanja — dokaz: program, ki sem ga bil sam napisal.** Pa tudi zato, da se česa naučim... In res sem opazil marsikaj, česar bi kdo drug najbrž ne... Moja prva pot je bila v Ljubljano; tu sem doživel prvo in največje razočaranje... Ko sem zagledal tisto luknjo v Selenburgovi ulici,*** ki naj bi bila reprezentančni lokal slovenske socialne demokracije, me je postalo sram, do jeze sram. Etbin je to opazil, pa mu je bilo nerodno... Saj je stanovanje lahko skromno, siromašno, zato pa še ni treba, da je zanemarjeno in umazano... Sicer je pa v Ljubljani in okolici že toliko delavstva, da bi lahko imeli kaj boljšega in — svojega, da bi vam ne bilo treba gostaćiti... Pa še nekaj: V vsako delavsko organizacijo spada knjižnica, dobra knjižnica. V Ljubljani pa nimate nobene, vsaj ne take, ki bi bila vredna tega imena... Nekaj se mi zdi, kje je vzrok, če nisem gluhi in slepi... Pa nisem... Zapomni si: ne dela obleka človeka; res je nasprotno, da človek izdeluje obleke, in če je krojač skaza, so tudi njegove obleke zanič. Bolj jasno: Ljubljanski vodilni sodrugi se mi zdé do malih izjem vsi od kraja skaze.«

* Etbin Kristan.

** Dotični proglas je bil ne samo njegova politična izpoved, ampak tudi umotvor besede; žal se ni ohranil noben primerek. Op. pis.

*** Selenburgova ulica 6/II, sedež nekaterih strokovnih organizacij in stranke. Op. pis.

vih našega in tudi inostranskega gospodarskega življenja. Številčne podatke ponazorijo številni diagrami. Razen tega izdaja omenjeni oddelček Narodne banke mesečna poročila o gospodarski delavnosti naše države (»Indices de l'activité économique en Yougoslavie«), ki vsebujejo nekatere podatke o drugih pojavih našega gospodarskega življenja, n. pr. o državnih dohodkih, o prometu in tečajih na borzah, o indeksu raznih cen, o denarnem trgu in državnih ter zasebnih denarnih zavodih, o zunanji trgovini, o prometu in produkciji itd.

Tudi zagrebška Delavska zbornica izdaja socialnostatistično revijo »Indeks«, ki med drugim prinaša razprave o gibanju cen.

Vsa ta poročila oddelka za gospodarska proučavanja Narodne banke in omenjene zagrebške revije tvorijo odločilnim činiteljem osrednje državne uprave podlago za razne redukcije plač in mezd. Kalkulacijam plač pri državni upravi slede redukcije plač pri zasebnih gospodarskih podjetjih; življenjska raven prebivalstva pa zato stalno pada.

Očitek nepravilnih podatkov opravičeno zadeva oba lastnika navedenih publikacij, ker objavljata indekse cen, katerih višina ne odgovarja pravi razmeram.

Narodna banka n. pr. ne objavlja za vse gospodarsko življenje, posebno pa za konzumenta izredno važnih indeksov za mezde in plače, niti ne indeksov za najemnine stanovanj, ki so danes brez dvoma previsoke ter predstavljajo zato eno izmed največjih bremen vsega nižjega in srednjega sloja prebivalstva.

Razen tega ne objavljata oba lastnika publikacij kriterijev, po katerih računajo indeksne številke, ki jih objavljata. Vzemimo samo po en drastičen primer. Padec cene n. pr. pri popru ali žafranu

i. pod. za široke sloje prebivalstva prav gotovo nima istega učinka, kakor padec najpotrebnejših živil in potrebščin, ki se redno konzumirajo v nesorazmerno večjih količinah. Padec cen n. pr. pri začimbah ali drugih manj potrebnih živilih za 50% in moke za 30% nikakor ne predstavlja padca cen za 40%, temveč le za malenkost nad 30%; razlika je torej znatna in očitna. Na drugi strani pa kaže ta primer, kako krivični so podatki, ki temelje na napačnih postavkah.

Zato so raziskovalci gibanja cen že v prejšnjem stoletju po teh načinih primerno upoštevali težino (t. j. količino) vsake vrste blaga, ki je potrebna za redno preživljanje. Izračunali so tehtano sredino posameznih vrst blaga, oziroma živil, katerih valovanje cen se hoče prikazati z izračunavanjem indeksnih števil. Rezultati dela angleške »Association of sciences« in dela Neuman-Spallarta ter kasnejših novejših avtorjev na tem področju so silno zanimiva in poučna.

Nam sicer ni znano, na kakšnih osnovah izračunata indekse številke omenjeni publikaciji, vendar imamo za potrebno, da opozorimo na to dejstvo. Uspehi dela, ki nasprotujejo omenjenim smernicam so v sedanjih razmerah silno krivični in škodljivi, ker prinašajo več škode kakor koristni.

Vsekakor je pa nujno potrebno, da se delo in podatki oddelka za gospodarska proučavanja razširita na gibanje mezd in plač našega javnega in zasebnega gospodarstva ali na najemnine stanovanj. Kajti le to bi lahko pokazalo prave, zanimive in poučne rezultate.

Redukcije plač in mezd bi se potem menda vendar tako ne vrstile.

—e—

OPAZOVALEC

Za prekmurski muzej

Proučevanje prekmurske zemlje napreduje. Ta napredek pospešuje zlasti novi rod, izgojen v slovenskih šolah, ki nadaljuje in pogloblja delo redkih znanstvenih delavcev, ki so že doslej z ljubeznijo in razumevanjem proučevali našo krajino. Neizvršenega dela je pa še mnogo in da bi ga mogli uspešno izvesti, je treba smotrne organiziranosti. Tako organizacijo naj predstavlja muzejsko društvo, ki naj zbere vse, ki se zanimajo za preteklo in sedanje razmere slovencev med Muro in Labo.

To društvo bo osnovalo v Soboti muzej, ki bi bil poleg popolne gimnazije pač najvažnejša in najnujnejša prekmurska kulturna ustanova. Muzej naj bi zbral vse dokumente naše preteklosti, narodopisno umetnostno gradivo, književna dela v prekmurskem narečju in literaturo o naši zemlji; skratka, vse, kar potrebuje naša preteklost in danjost.

Muzejska zbirka nas bo predstavljala pred svetom, ki nas obišče, za nas same bo pa imela izgojni pomen in bo služila znanstvenemu delu.

Potreba, da je ves ta material zbran na enem mestu, in sicer prav v sredini naše krajine, je dovolj očitna.

Tudi je skrajni čas, da se zbiranje materiala, ki se izgublja, takoj prične.

Pripravljalni odbor prekmurskega muzejskega društva je vložil pri oblasti pravila in bo po odobritvi takoj sklical ust. občni zbor. Že sedaj vabi

Kdo bi si mislil, da bo on, takorekoč tujec, našel pri prvem koraku smét tam, kjer jih je hodilo že toliko pred njim, pa je niso videli. Povedal mi je to že v Ljubljani, a ko sem mu pojasnil, da tu nimam besede, se je nakremžil in umolknil. Kljub temu sem se počutil zdaj kakor učenček, ki ga graja učitelj radi neumitega posu; nahajal sem se v položaju Izaka pod Abrahamovim nožem. Čudil sem se ostrini njegovega pogleda, dasi je stvar bila preprosta kakor Kolumbovo jajce. »O, še nisem opravil,« je odmahnil, misleč, da imam pridigo že za končano. »Zdaj menda razumeš, zakaj sem ti svetoval priti sem in kam so merile moje opazke o tukajšnjih delavskih stanovanjih... Glej, Ljubljana bi morala dati, dati... Kako naj daje, ko pa še sama nima!... Vidiš; Siromašni zagorski rudar je v veliko težjih razmerah ustvaril vsaj nekaj, kar lahko pokaže. Tudi Hrastnik in Trbovlje sta pred Ljubljano, in kar imata, je po veliki večini plod dela Zagorjanov, ne Ljubljancov...«

Obraz mu je žarel, govoril je vneto, prepričevalno, posamezna mesta poudarjajoč s krepkimi zamahi desnice, da se je razsiral pepel cigarete na vse strani. »Pomisli in povej, če nimam prav,« reče in si prižge novo cigareto. »Prav,« odvrnem; »ampak...« — »Nič ampak!« me preseka. »Če je res, je treba napraviti konec. Kako? O tem premišljaj!« — »Sem že dosti, verjemi mi... imam že celo načrt...« — »Načrt? Kakšen načrt?« — »Saj sva že v Ljubljani razpravljala o njem.« — »Dobro. A kaj ne ostane samo pri besedi, dragi moj. Za enkrat je to samo beseda, ki je pri nas

k sodelovanju vse, ki gledajo z razumevanjem snovanje našega muzeja.

V Murški Soboti, dne 4. septembra 1934.

Pripravljalni odbor:

Škrlek Vladimir,
abs. jurist.

Gumilar Franjo,
šol. upravitelj.

Novak Viljem,
suplent.

Nacionalna rešitev kmečkega vprašanja

Najbolj izvirne sociološke znanstvenike ima vsekako »Borba«. Vsak čas »reši« kak »problem«.

Te dni se je spravila nad obubožanje kmetijskega (misli menda kmečkega) stanu. Nešteto razprav, člankov, celo doktorskih disertacij je bilo že napisanih o tem vprašanju, ugotavlja »Borba«, pa nobena teh razprav »ni posegla v bistvo, ker so bile vse napisane v duhu gospodarskega liberalizma.«

Ta modrost sicer ni preveč izvirna, pred dolgo dobo so jo že nekateri naši socialni delavci mnogo bolj povedali, toda dobra stvar se vedno lahko večkrat pove. Gotovo je to samo nekam neroden uvod, za katerim pride jedro, v katerem bo kmečko vprašanje »rešeno«. Berimo torej dalje!

»Vsi dosedanji sanacijski ukrepi so jalovi, dokler se ne bo našlo formule, s katero bi bilo mogoče rešiti kmeta pred zmečkanjem med mlinškimi kamni gospodarskega liberalizma, ki se je preživel...«

zelo poceni... Védi, da čas hiti... Treba je začeti delati... zares delati... drugače kakor zdaj, ko se nič ne dela... Mnogo je že zamujenega... Nikarte se čuditi, če imate najbolj obiskane shode, pri volitvah pa najmanj glasov. Od kod naj se pa vzamejo? Ni vse lep program ali zveneče ime kandidata — treba je tudi delati, a ne šele zadnji hip... Samo Etbina mi pustite pri miru... on že dosti dela... gará noč in dan za sramotno plačo. Pa še hočete, da bi vam delal čudeže!... Sploh je škoda zanj; kot pisatelj bi lahko več koristil; s časnikarstvom si samo jezik kvari... List urejuje, da ga je veselje pogledati. Kdor nima pogleda v ozadje, misli: To je idealna stranka! Ljubljanski delavci pa zabavljajo, da piše previsoko, preučeno in kaj vem kaj še vse. Morda; — toda ni njegova krivda, če ga ne razumejo. Mislim pa, da sploh ne berejo... Etbin je teoretik — naloga drugih je, da dajo njegovim mislim kri in meso, skratka: življenje. Ko ga izgube, boste šele spoznali, kaj ste imeli v njem; Nemci bi si obliznil vseh deset prstov, če bi imeli dosti takih... Začnite torej; — če nimate med starimi sposobnih in voljnih, poiščite novih, mladih. Poglej Trst! Tam se dela, da je veselje. Ob mnogo neugodnejših pogojih, Golouh in Regent sta fanta, da je kaj! Delata. Kakšno knjižnico sta ustvarila! V Trstu, prosim! Pa so še drugi: Jernejčič, Kermolj, Milost — sami fantje, ki se dá z njimi govoriti. Delavci, samouki... V Ljubljani pa hodi eden kakor trije klicaji, drugi ko uganka v leščerbi, tretji blebeče, samo da blebeče. Fej, sama domišljavost, nadutost, lenoba...«

(Nadaljevanje prih.)

Torej kratko in malo: vse dosedaj storjeno ne velja. Menda so te in take »sanacijske ukrepe« predlagali tisti članki, razprave, disertacije, ki jih »Borba« takoj od vsega začetka zametuje. Naj bi rajne vprašali ti ljudje sociologa pri »Borbi«, preden grejo pisarit članke, razprave, disertacije. Ta bi jim že razodela, kako se vprašanja rešujejo.

In zdaj, zdaj nam razodene »Borba«, kaj je treba in kako. Če kdo, bo to »Borba« zadela. O zakaj je ni bilo že davno na svetu. Torej:

»Klic sedanjosti je: rešite kmeta na ta način, da pridnim posestnikom, ki vzorno obdelujejo svojo grudo in ki so zaradi poloma kapitalističnega gospodarstva zašli v brezno zadolžitve, rešite grudo pred prisilno prodajo...«

Ta klic sedanjosti je sicer tako vsakdanski, da bi ga skoraj ne prisodili tako odličnemu sociologu, ki rajne vprašanja rešuje, kakor pa da bi jih ljudem zastavljali. Toda očitno mu gre za zgolj stilističen pripomoček: kako bo delovalo na vse nacionalne delavce, če jim po tolikih stranpotih, ki se v njih ne more znajti nepoučena slovenska javnost, pokažem edinozveličavno jugoslovensko resnico.

In z napeto radovednostjo pričakuje bralec konca, ki bo »rešil« kmečko vprašanje:

»... prihajamo do zaključka, da je edinole v obubožanju kmeta obsežena vsa gospodarska depresija v naši državi. Treba bo najti pota in metode za ozdravljenje tega zla, to pričakuje tudi naše nacionalno delavstvo...«

»Borba« je torej na vsak način »posegla v bistvo«: Kmečko vprašanje je treba rešiti, zakaj dokler kmečko vprašanje ne bo rešeno, ne bo kmečko vprašanje na noben način rešeno.

Neverjetno preprosto. Kaj Kolumb in njegovo jajce — »Borba« »Borba«, ta zna. Kmečko vprašanje — in še koliko drugih! — doslej samo zato še ni bilo rešeno, ker še ni bilo »Borbe« na svetu. Te tragike človeštva je poslej kraj, kajti na svetu je zdaj »Borba« in njen nacionalni sociolog. In odlične vrline prikazuje prav pojav jugoslovenske »Borbe«.

„Jutro“ in pismo dr. I. Štampiharja Vl. Fabjančiču

»Jutro« so, kakor je videti, močno razveselili odlomki iz pisma dr. I. Štampiharja uredniku »Preloma« Vl. Fabjančiču, ki smo jih priobčili v svojem tedniku 14. t. m. »Jutro« je natisnilo v petek 21. t. m. razprto tiskano vest »Preklican program, preklicano darilo« ter pravi, da je dr. Štampihar »bil svoj čas med bojevniki in med sodelavci njih glasila, da se je pa naenkrat pojavil s svojimi prispevki v tedniku ekstremno nasprotne strani«. Ta tednik je pa naš list. »Jutro«, čeprav je baje glavni dnevnik dravske banovine, tudi v ti notici še danes ne razločuje med »bojevniki« in »borci« ter meče borce v en koš z bojevniki, čeprav dobro ve za razliko in ve, da smo ravno mi vedno in vedno delali razloček med »Bojem«, ki ga vodijo in imajo v njem vso besedo »jugoslovenski dobrovoljci« in med slovenskimi bojevniki Colaričeve in Majstrove organizacije, katere zveza je bila razpuščena. Med pravimi, slovenskimi bojevniki, ki imajo velikansko večino v »Boju«, ne pa v vodstvu »Boja« in med nami ni načelne razlike, pač je pa prepad med nami in nekaterimi ljudmi v vodstvu »Boja« in to tistimi, ki so hoteli spravit slovenske bojevnike in s tem slovensko ljudstvo v protidemokratsko smer. Če te ljudi misli »Jutro« v notici »Preklicani program, preklicano darilo« ima seveda prav in je s to »Jutrovo« vestjo podan tudi dokaz, da smo imeli mi prav, ko smo prižigali luč v temi, saj je »Jutro« vendar vrhovna avtoriteta za presojo nacionalistovstva in če pravi, da imamo mi »ekstremno nasprotno smer«, gotovo tisti, ki so v »ekstremno nasprotni smeri« kot mi, spadajo med nacionaliste in ne v slovensko četo. Da pa smo mi vedno bili in smo zoper korupcijo in korupcioniste, ki so jih »napadali ljudje iz vodstva »Boja« je menda tudi »Jutro« prepričano.

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno borbo hoče voditi proti vsakemu slepomišenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

Težave z novim dnevnikom

To se pravi, novega dnevnika prav za prav še ni, samo imeli bi ga radi nekateri. Križ pa je z nabiranjem denarja: najmanj milijon bi rabili, podpisanih pa je baje šele četrt milijona. In še glede tega četrt milijona pravijo, da so podpisali največ tisti, ki imajo najmanj, da so pa nad vse »rezervirani« oni, ki imajo največ, in ki so pri dosedanjem neumornem delovanju za narodov blagor že precej dinarčkov mogli dejati na stran. Nekaterim podpisnikom to ni prav nič všeč, godrnjajo že kar očitno, češ kaj bom jaz dajal, ki mi ta dnevnik tako ne bo nič nesel, naj dajejo rajne tisti,

ki jim je politika že doslej dala priložnosti za obilne »prihranke« in ki bodo, kakor vse kaže, tudi v bodoče imeli največ ugodnosti od politike in od dnevnika, ki bo njihovo politiko podpiral. Govori se že tudi, da nameravajo nekateri svoje podpise preklicati.

Sicer pa menda ustanovljajci novega dnevnika že od vsega početka niso resno mislili, da bi mogli nabrati potrebni znesek s podpisi zasebnikov. Upali so pač, da dobe primerno podporo ali subvencijo, kot se s tujo besedo sramežljivo opisuje poraba javnega denarja za politično-strankarske namene. Baj je jim je bila »primerna« vsota tudi že obljubljena. V zadnjem hipu pa je prišel od zgoraj odločen migljaj, da to ne gre. Sedaj so pa ustanovniki hudi, češ zgolj konkurenca ima tu svoje prste vmes.

In če že v drugem ne, v tem bodo imeli prav.

Spone kapitalizma in mladina, ki se zbira na tekmah koscev in žanjic

(Dopis.)

Danes se toliko govori o korupciji in o izkoriščanju malega človeka. Ni šmenta, da se ne bi potem pridigalo o kapitalizmu tam, kjer pride kaj kmečke mladine skup, da bo bolj vlečko, češ: to so rešitelji kmeta. Tako sem lani slišal na tekmah koscev na Ponikvi ob južni železnici, kako je predsednik Zveze kmečkih fantov in deklet pretipal kapitalizem do mozga. Pa tudi neki učitelj je obsodil kapitalizem na smrt. Človek bi mislil, da je to društvo silna opozicija proti vladi, oziroma proti poslancem JNS (Jugoslovanske nacionalne stranke), ki nimajo do tega kapitalizma moči, dasi jih je menda okoli 300, torej parlamentarna večina, ki se ji ne more nihče ustavljati. Pa ni tako. Društvo kmečkih fantov in deklet dela v zvezi s poslanci in s pripadniki JNS. Kajti na imenovani tekmah je govoril tudi poslanec Špindler in poslanec Mravljje je poslal pismo, ki se je prečitalo. Potem tisti učitelj, ki je udrihal po kapitalizmu, je tudi pripadnik JNS in od nekdanj hud »Jutrovec«. Proti »Jutru« se sedaj snuje nov dnevnik in človek je res radoveden, kam bo krenil ta sovražnik kapitalizma. Najbrž bo ostal pri »Jutru«, ker nov dnevnik tako snujejo ljudje, ki so bili dosedaj z »Jutrom«. Pri starem ostati je najbolje.

Zakaj sem to zapisal? Zato, da širja javnost zazna, na kak zvit način lovijo kmečko mladino. Če se danes razgovarjaš s kakim agitatorjem za Društvo kmečkih fantov in deklet, takoj pravi, da so v opoziciji. Ako pa mu rečeš, kako pa to, da na njihove proslave prihajajo poslanci in pripadniki JNS, pa ne ve kaj reči. Čudno bi tudi bilo, da bi si g. minister Pucelj in poslanci redili gada na prsih.

Znano je, da »Boj« tudi ni prava opozicija, vendar se je na shodih »Boja«, oziroma borecev udrihalo po poslancih, da nič ne naredijo, in v Brežicah bi poslanec Urek rad govoril, a mu borci niso pustili. Sedaj pa presodite, če ni udrihanje po kapitalizmu na tekmah koscev in žanjic v posmeh kmečkega ljudstva. Kako, da so shodi »Boja« prepovedani, a manifestacije Zveze kmečkih fantov in deklet pa ne, čeravno se borijo.

Kako da »Jutro«, »Kmetijski list« in »Domovina« bojavnike napadajo, tega društva pa ne? Kmečko misleči človek.

Umesten ukrep?

Naročnik nam je poslal tale dopis:

V »Slovencu« z dne 20. septembra t. l. beremo, da je neka tovarna v Kamniku izdala svojim delavcem naredbo, v kateri jih opozarja, da naj radi velike krize varčujejo in naj zlasti svojih težko prisluženih denarjev ne zapravljajo s popivanjem. Vsako čezmerno popivanje in razne prestopke, ki so s tem v zvezi, bo tovarna kaznovala s tem, da bo delavec takoj odpuščen iz službe. — To je vsebina naredbe. — Vsak pameten človek bo obsojal pijančevanje in razne nerednosti, ki izhajajo iz njega. To je jasno. Toda ali ne dišijo takele odredbe nekoliko preveč po diktaturi, kapitalu, ki hoče celo nadzorovati delavčevo zasebno življenje. Po mojem mnenju noben podjetnik nima pravice svojega delavca kar kratko in malo pognati, če se je ta v prostem času upijanil in se potem kaj pregrešil. — Kaj pa, kadar razni »boljši« gospodje in »boljše« dame poženejo eno noč toliko po grlu, da bi lahko za tisti denar živelo več družin ves mesec? In pa razni banketi in dineji itd.? Seveda nad ubogim delavcem se vsakdo zgraža, če ga ima pod kapo! Treba je pa pomisliti, da je vzrok tolikega popivanja pri nas tudi velika gospodarska revščina našega delavstva. Saj povečini delavec zasluži le toliko, da ne more niti umreti niti pošteno živeti. Dušeslovno je potemtakem povsem razumljivo, če se delavec v svojem obupu vdaja pijančevanju in tako požene po grlu še tiste težko prislužene pare. Meni se zdi, da omenjena naredba ne spada v dobo demokracije. Pijančevanje je tudi moralen problem. Moralni problemi se pa ne rešujejo z metanjem delavcev na cesto in s kolom. — Mislim, da ne bo nihče rekel, da sem zagovornik pijančevanja; sem pa zagovornik delavskih pravic in delavske svobode, kolikor je v današnjem dik-

tatorskem času še sploh mogoča. Če bo delavstvo pošteno plačano, bo gotovo tudi pijančevanje manjše. — Se to: pisec teh vrstic ne pozna razmer pri tovarni, ki je izdala gornji odlok; zato so te misli predvsem načelnega značaja in samo registracija mišljenja, ki vlada v nekaterih tako imenovanih »višjih«, »boljših«, »pridobitnih« krogih o delavcu, ki vzdržuje s svojimi žulji vso to »visokost«, »boljšost« in »pridobitnost«. mb.

Dve prepovedi

Pod tem naslovom poroča »Koroški Slovenec«:

»Na povabilo ljubljanske mestne občine je nameravalo na ljubljanski velesojm tudi trideset Zilancov in Zilank, ki bi v okviru prireditve Slovanskih narodnih plesov nastopili v svojih narodnih nošah v zilskem raju pod lipo, torej na izrazito kulturni prireditvi. Vse je že bilo pripravljeno, potni listi večini izstavljeni, kar izjavi uradnik beljaškega okrajnega glavarstva zadnji dvojici, da je došla od deželne vlade prepoved nastopa Zilancov v okviru ljubljanskega velesoja in da se zato ne izstavi preostalih dveh potnih listov. Istočasno se je v Zahomcu pojavil orožnik in poizvedoval po imenih oseb, ki so nameravale nastopiti na povabilo ljubljanske občine.

V nedeljo, t. j. 9. septembra, je bila napovedana slovesnost tridesetletnice izobraževalnega društva na Radišah. Slovesnost je bila po svojem sporedu nameravana v pretežno verskem smislu z igro »Izgubljeni sin« pred cerkvijo. Zadnji dan pred prireditvijo pa dospe od celovškega okrajnega glavarstva prepoved in v njej kot razlog navedena »nevarnost motnje javnega reda in miru.«

To in tako dela prav tista avstrijska vlada, katere zastopniki ne utegnejo dovolj poudarjati svoje krščanske pravičnosti in ki venomer pridigujejo o miru med narodi. S to njihovo pravico in miroljubnostjo je kajpada tudi v naravnih zvezih, da so te dni zaprli edino češko ljudsko šolo na Dunaju, na tistem Dunaju, kjer živi nad 200.000 Čehov.

Vabilo Rdečemu križu

Rdeči križ je naprava, ki naj služi človeštvu in človečnosti. Gotovo je, da ne more v tem stvarnem svetu vršiti svoje naloge brez stvarnih sredstev in zato je tudi v redu, če mu država prisloži na pomoč tako, da pobira zanj poseben davek, čeprav so davki stvar, katere edine menda danes ni premalo. To vse razumemo in sprejemamo. Toda mi Slovenci smo demokratični ljudje in kot taki nismo voljni odnehati od najprvobitnejše demokratične pravice, da vemo po eni strani natančno, koliko davka na Rdeči križ nam je bilo naloženega in hkratu seveda tudi, kako se namerava ta denar porabiti in kako se bo tudi v resnici porabil.

Ves pretekli mesec se je pobiral davek za Rdeči križ, bil je zlasti naložen na promet, tako da jih je le malo, ki bi se mu bili sploh mogli izogniti: pri vsaki najmanjši poštni pošiljki, pri vsaki vozovnici si moral odšteti 50 par in ne more biti dvoma, da se je na ta način nabralo nekaj milijonov. In prav, ker je ta denar zvečine denar slovenskega malega človeka in ker ta mali človek z živahnim zanimanjem zasleduje vsaktero javno, zlasti pa humanitarno delo, je po eni strani njegova demokratična pravica, po drugi pa prav tako Rdečega križa demokratična dolžnost, da napravi natančen proračun dohodkov, ki jih je imel v Sloveniji, in seveda prav tako tudi izdatkov. Dohodki in izdatki bi morali biti seve v podrobnosti specificirani, kajti le tak podroben obračun daje poročstvo, da se bo denar ne samo pravilno, ampak tudi smotrno in gospodarsko uporabljal.

Davki na šolanje

O tem vprašanju piše »Trgovski list« med drugim:

»Pred kratkim so konstatirali listi, da je letos srednješolcev zopet več ko druga leta, da pa je število učencev, ki so se vpisali na ljudske šole, padlo. Ne čudimo se temu in prepričani smo, da bo prihodnje leto število učencev za prvi razred ljudske šole še manjše. Kajti kje pa naj jemljejo starši pogum, da bodo imeli več otrok, če pa je to zvezano s takšnimi stroški, ki jih že srednje plačani človek ne zmore več. Stroški šolanja so postali že tako visoki, da so že naravnost sredstvo proti razmnožitvi naroda! Res je že skrajni čas, da bi to spoznali na vodilnih mestih, ker bodo sicer posledice takšne, da bo še nas vseh strah!

Zato se mora šolski davek znižati. Meja davčne prostosti za šolnino je mnogo prenizka in poleg tega se mora uvesti plačevanje šolnine v obrokih. Dijaki z dobrimi uspehi pa naj bodo oproščeni od šolnine, ker vendar ne bomo sposobnih gonili iz šol, ker nimajo denarja za šolnino. Docela pa je tudi treba preurediti vprašanje šolskih knjig. Priznatj treba, da se na nekaterih zavodih trudijo že nekateri uvidevni profesorji in ravnatelji, da se neha z večnim menjavanjem, a le prepogosto so predpisi močnejši od vse njih dobre volje. In konč-

no mora izginiti zbiranje prispevkov po šolah za razna društva. Ne gre, da morajo otroci manj premožnih staršev vedno trpeti zaradi zavesti, da zaslužijo njih starši premalo!«

Spoštovanje materinščine

Dober nauk daje v tem pogledu neki mladi študent različnim odraslim jugoslovenom, kakor beremo v »Slovencu«:

»Zakaj moramo spoštovati materin jezik? Naša prva beseda, ki smo jo izpregovorili, je bila slovenska in jezik, ki smo se ga pozneje naučili govoriti, je slovenščina. Prve slovenske besede nas je naučila mati in zato se slovenščina imenuje naš materni jezik. Ker je ta jezik naš, ga moramo ljubiti in spoštovati kot najdražjo svetinjco, kot najdražjo doto, ki smo jo od matere dobili in mu moramo dati prednost pred vsemi in povsod.

Zakaj?

1. Zato, ker je to naša dolžnost! Kakor nam božja postava zapoveduje spoštovati starše, tako nam narodna dolžnost zapoveduje ljubiti vse ono, kar je last naroda in po narodu last vsakega posameznika. Slovenščina je last vseh Slovencev in Slovenec, ki svojo blagoslavno govorico omalovažuje, ni vreden imenovati se tako.

2. Zato, ker nas je mati slovensko govoriti učila! Vsak človek ljubi predvsem mater in najdražji mu je spomin, ki ga je od matere dobil. Kateri spomin pa je večji in močnejši, kakor ta, da ti je mati vcepila v srce prve slovenske besede? Zato moramo ravno iz ljubezni do naše lastne, kakor tudi do skupne matere domovine, ljubiti njeno zapuščino, materinščino.

3. Zato, da lahko s ponosom pokažemo nase pred vsem svetom! Kako grdo bi bilo, če bi drugi narodi s prstom na nas kazali in govorili: »Glejte narod, ki ni vreden, da živi! Svoj jezik zanemarja in kmalu ga ne bo več!« Kako sramotno bi bilo od nas, če bi se uklonili vplivu tujstva, ki zahteva od nas najdražje. Propadli, izginili bi. Naša dolžnost pa je napredovati in se pokazati vredne, da smo to, kar smo!«

Mladina se torej dokončno obrača proč od vseh tistih, ki malijo in zapostavljajo naš jezik, ki ga s svojo žurnaljščino kvarijo in kužijo.

In to je, kar je najlepše pri stvari.

Malikovanje

V svojem obzorniku »Gerarchia« se dá Mussolini, ki je na listu podpisan kot ustanovitelj, njegov sin pa kot ravnatelj, takole hvaliti, kakor beremo v »Istri«:

»Mussolini ni Ahil, ne Gotam, ne sv. Frančišek, ne Ferdinand Katoliški, ne Napoleon; on je edino le Mussolini. On obnavlja ideal človeka novega razreda, ki je bil dolgo ponižan. Za Italijo je nekaj več kot predsednik vlade; dosegel je že vse, kar je najvišjega in kar se dá doseči s politiko v zgodovini: patriarhalnost, pomen očeta. Vsi etnologi vedo, da tudi najprimitivnejša plemena dosežejo najvišjo stopnjo socialne sreče, če njih voditelj vztraja na vodilnem mestu z neprestanimi deli junaštva. Tak človek se odtrže od materije in od navadnih človeških strasti ter se približuje nekega tipu božanstva. Postane skoraj lirčen in transcendentalen instrument, v katerem ima vsak tresljaj ljudstva svojo resonanco in svojo noto. In v očeh Italije sem videl, da se je Italija vsa prepustila temu človeku.«



Spominjajte se
našega
tiskovnega
sklada!



Zopet številne aretacije v Nabrežini in okolici?

Pred dvema mesecema je naš list poročal, da je bila aretirana konec meseca junija t. l. v Nabrežini večja skupina fantov, med katerimi so bili znani Pertot Milan, Pertot Albin, Doria Anton, Burger Josip in Jordan Martiniš. Kot poročajo iz Nabrežine, ni bil do sedaj še nobeden izpuščen iz preiskovalnega zapora in so torej vsi pridržani. Točno število aretiranih v tistem času pa nam še dosedaj ni znano. Kot smo že poročali, jih niso aretirali vseh skupaj, ampak skoraj vsakega posebej in v večjih časovnih presledkih. Tudi nihče ne ve, kakšne grehe so jim naprtili. Vsekakor se pa sumi, da so jih obtožili antifašizma in delovanja proti italijanski naciji, kakor je v takih primerih navada. Pred kakimi tremi tedni je policijska oblast zahtevala od vojaških oblasti, da ji izroče Stanislava Caharijo, starega 21 let, ki je pred kratkem šel k vojakom in je bil poslan, da odsluži vojaški rok nekje v Italiji. Med tem časom, ko je bil pri vojakih, so baje policijske oblasti izsledile, da je tudi omenjeni Caharija zapleten v afero z aretiranci. Vojaške oblasti so tržaški kvesturi pri-volile in tako je moral Stanislav Caharija sleči vojaško suknjo in iti v tržaški zapor. Njegovi starši v Nabrežini so nadvse vznemirjeni nad usodo svojega sina... Dalje se širijo vesti, da je policija v zadnjem času izvršila tudi nove številne aretacije, tako v Nabrežini, kakor v okolici (Slivno, Šempolaj itd.). Toda kljub temu ne moremo dobiti nikakih točnih podatkov o obsegu in podrob-

nostih teh aretacij. Gotovo je to, da so izvršili te nove aretacije na podlagi prvih, ki so jih izvršili meseca junija. Ni izključeno pa, da niso vse te številne aretacije v Nabrežini in okolici v kakšni zvezi z onimi v Trzinu in okolici, o katerih smo že poročali v našem listu. Italijanska policija dela neumorno na tem in išče novih zvez in sledov. Vse te vesti o prejšnjih in sedanjih aretacijah nam zoper verno kažejo

>Istra.<

Vsak Slovenec naj bere tednik „Slovenija“

MALI ZAPISKI

Prepovedan list.

Državni pravdnik v Zagrebu je prepovedal širiti št. 36 tednika »Istre« z dne 14. septembra tega leta. »Istra« izhaja v Zagrebu.

Zanimiva sodba.

20. septembra t. l. so bili obsojeni pred okrožnim sodiščem v Bjelovaru Stjepan Sever na 12 let, Ivan Kraljić in Stjepan Pročić vsak na 8 let ječe in na trajno zgubo častnih pravic, in sicer zaradi tega, ker so podpirali že obsojenega Stjepana Petrovića in njegove tovariše, ki so prenašali peklenke stroje in orožje iz neke sosedne države.

Fašizem zapira.

Zadnje čase je fašistični režim postal nervozen in kar v celih kupih zapira ljudi. V Trzinu in drugih furlanskih mestih so zaprli na stotine delavcev zaradi suma komunizma. — Nekega Albina Pertota iz Nabrežine so v ječi tako pretepli, da ne bo nikoli več zdrav. — V Roču v Istri so zaprli Ivana Pavletiča, kateremu so podtaknili pismo, ki v njem neznanec silno psuje Mussolinija, potem pa ga zaprli, ko so to pismo, katero so mu sami poslali, našli pri njem. — Izredno sodišče v Rimu je razen drugih žrtv, o katerih smo že pisali, obsodilo posestnikovega sina Antona Požega iz Stranj na 13, trgovskega agenta Maksa Rioza iz Razdrtega pa na 20 let ječe, češ, da sta vršila vojaško vohunstvo. >Pon. Slovenec.<

Nemci proti Nemčiji.

»Volksstimme«, socialno-demokratski dnevnik za Saarsko ozemlje, prinaša oklic, ki v njem v odločnih besedah vabi in pozivlje, naj Saarčani glasujejo zoper Hitlerjevo fašistično barbarstvo, novo vojno, koncentracijska taborišča ter za svobodo duha in verstva. Oklic so podpisali odlični nemški kulturni delavci, med njimi pisatelj Heinrich Mann, Lion Feuchtwanger, Leonhard Frank, Alfred Kerr, Johannes R. Becher, Ernst Toller, Klaus Mann, Erich Weinert, Alfred Kantorowicz.

Širite in naročajte naš tednik!

Koroški vtiski

(Konec.)

Nemška Koroška.

Koroška je nemška zemlja. Južna, sončna nemška zemlja. Nekak nadomestek za Italijo, za zgubljene kolonije. In od nekdanj naj bi bila to nemška zemlja. Res, doli ob Karavankah živi nekaj tisočev drugorodnih ljudi — kako naj bi jih prav za prav imenovali, so nemški nacionalci vedno v zadregi, Slovenec jim kar ne gre z jezika, Windisch pa le premalo natančno označuje. Ali sicer je Koroška nemška in od nekdanj je bila nemška dežela, najmanj pa od časa preseljevanja narodov.

Le čudno in sitno: prav po vsej Koroški in še čez v Salzburško in Tirolsko segajo slovenska krajevna imena. Skoraj vsa stara krajevna imena so slovenska, še na salzburski strani Visokih Tur srečujete Planitzenalm, tik ob salzbursko-koroški meji nosijo planine slovenska imena (Jamnigalpe), prav tako gore in doline, skrbine in prelazi (Vaneschzarte, Polinik, Gnoppnitzal). In še čez Koroško, daleč na Tirolsko segajo slovenska imena, Windisch Matrei so šele po vojni prekrstili v Matrei in Osttirol, Prosegglamm v Venedigerklamm, Prägraten se jim za zdaj še ne zdi nevarno, Göriach menda tudi še ne, le čuda da se nad 3039 m visokim vrhom Stermetz, sosedom Grossenedigerja, še ni nihče spotaknil.

Pa morda to še pride. Saj že dolgo prevajajo celo stara gorska imena v Karavankah, in po slav-nem zgledu Sinjih gorc — Saubüheln so prevdli tudi našo Roščico v — Rosenkogel.

Res, slovenski jezik je za časa »pravične in vse avstrijske narode enako ljubeče habsburške vladarske rodovine« zginil iz teh krajev. Tako da še sledu ni več o njem, če izvzamemo seveda osebne priimke in krajevna imena.

Brez sledu?

Daleč gori v Visokih Turah sem opazoval in poslušal kozarja, ki je vabil svojo čredo

>Lej, lej!<

A sicer ni znal besedice slovenski.

Slovenski se hoče učiti.

Včasih so zahajali na Koroškem, pa morda tudi drugod ob jezikovnih mejah slovenski kmečki otroci služiti v nemške, nemški pa v slovenske kraje, da se priučijo drugega jezika. Bilo je to nekakšno izmenjavanje otrok, ki naj bi bili poleg znanja tujega jezika pridobili tudi življenjskihkušenj. Često se je vršilo to v sporazumu obojih staršev.

Pozneje se je to spremenilo, vsaj kolikor se je tikalo nemških otrok, ki pod vplivom novega nemškega nacionalizma niso čutili potrebe, učiti se slovensčine. Slovenski kmečki otroci pa so še vedno zahajali služiti v nemške kraje. Celoz Gorenjskega so hodili na gorenje Koroško in Tirolsko. Spominjam se še prav dobro, ko sem kot majhen šolarček hodil o počitnicah od tete do strica in od strica do tete, kolikokrat me je vprašal kmet ali kmetica: »Mar greš v Nemce?«

Danes je ta navada bržkone že popolnoma izumrla. Toda v zavesti ljudi, preprostih ljudi, je menda le še ostal spomin nanjo.

Tako bi vsaj rekel, ko sem tole doživel.

Prenočeval sem pri pravem gorjanskem kmetu v Zgornji Koroški, okoli 1100 m visoko. Dve uri hoda od farne cerkve.

Med razgovorom skoraj moraš povedati, odkod in kam. Kmečka vljudnost in hkratu gostoljubnost zahteva tako.

>Ah, iz Ljubljane ste. To me pa že zato veseli, ker je bil od tam doma moj najboljši tovariš in prijatelj, s katerim sva skupaj služila v vojni. F... V... se je pisal in bil je nekakšen predstojnik v neki tiskarni. Prav, da vas lahko vprašam. Že zdavnaj, še med vojno, sem sklenil, naučiti se slovensčine, zdaj bi rad ta sklep zvršil, ali bi se lahko dobila kaka dobra knjiga v ta namen?«

Začudil sem se, odkod to njegovo zanimanje, in hkratu izrazil dvom, če se bo mogel naučiti tujega jezika tu med gorami, brez živega stika s Slovenci.

>Nič ne dé, če se ga ne bom mogel naučiti jaz, naj se ga pa nauči moj sin. Kasneje ga pošljem še tja čez v Ziljsko dolino, da se dodobra nauči. Samo pošljite mi slovnico, prosim.<

»Auf Wiedersehen!«

Ustavil sem se pri posestniku v Ziljski dolini. Pozdravil sem ga po slovensko. Odzdravil je nemški in nemški tudi nadaljeval.

>Pa zakaj govorite nemški z menoj. Z ženo ste pravkar govorili slovenski, in tu jaz sem vas slovenski ogovoril?«

Kar razveselil se je.

>Slovensko da ste me pozdravili? Pa sem prav res preslišal. Pač nisem pričakoval nagovora v slovensčini. Saj se ne oglasi zlepa kak slovenski turist pri nas, pred štirimi leti je bil zadnjič eden tu, sicer pa sami Nemci, in tako govorim in odgovarjam nemški že iz navade. Prav res, kako da prihajate slovenski turisti tako redko k nam? Saj imamo tu vendar tako lepo dolino, tole našo Ziljsko, komaj če ji najdete pri vas enake, in tudi gore, visoke in nizke, imamo na obe strani. In mi, mi se bi včasih radi s kom pomenili po naše. Po-vejte to tam doli!«

Obljubil sem mu to. Zanimivega razgovora ni hotelo biti konec, toda čas me je priganjal na pot.

>Dobro se imejte, in čez leto ali kaj morda na svidenje!«

>Srečno pot vam želim. Auf Wiedersehen!«

Dva razgovora.

V kraju, ki je danes popolnoma germaniziran. >Vi se pišete Klander. Ali niso bili Vaši predniki morda slovenske krvi?«

>O, bili so. Stari oče, ki je pred nekaj leti umrl, je še znal nekaj besedi slovenski. Oče pa že ne več.<

>Matschnigg je vaše ime. Pravite, da ne razumete besede slovenski. Toda vaš oče je morda še razumel?«

>Ne, to pa že ne. Od nekdanj smo mi Nemci in od nekdanj se je pri nas samo po nemško govorilo. To pa že vem, prav za gotovo in prav natančno vem, da je tako.<

Težko je življenje gorjanca.

Pri nas se selijo ljudje še vedno iz dolin v višave, iz nekdanjih rovov nastajajo njive in travniki, iz nekdanjih planin roviti, novih planin pa si skušajo dobiti s trebljenjem čretja. Primere najdemo lahko zlasti v bohinjskih planinah. Ali je to znak prav posebnega pomanjkanja zemlje? Ali prav posebne ljubezni do nje? Ali tudi le pomanjkanje obrti in industrije, ki bi posrkala odvečni prirast prebivalstva?

Ob potoku Gnoppnitzu sem korakal skozi lepo Gnoppniško dolino. Še so polja tam, v višini kakih 1200 m, senožeti, poraščene z gosto, sočnato gorsko travo; vsekako navzlic trdnemu, težkemu delu v teh brezinah — zemlja je to, ki bi lahko živila pridnega človeka. Le kako, da toliko zanemarjenih njiv? In sploh tako malo ljudi? Trkam zaradi prenočišča pri prvi, pri drugi hiši — povsod zaprto. Slednjič prideta po cesti dva možaka.

>Kako vendar, da so zaprte in menda zapuščene vse te hiše. Saj menda vendar niso to zgolj planšarski stanovi?«

>Seveda niso. Toda ljudi ni več tu. Samo tam doli je še eden.<

>Pa kje so?«

>Odšli so. Razkropili so se po dolini, kjer je boljša zemlja, po mestih, kjer je lažji zaslužek. Težko, zelo težko je delo tu gori v hribih!«

Korakala sta dalje, s težkim korakom gorjanca. V zvoku njihovih besedi je zvenela želja, da bi bilo tudi njima dano, pustiti to težko, tako težko delo.

Zlato.

Že stari Rimljani so kopali na Koroškem zlato. Zlati rudniki so bili po Visokih Turah, zlasti v Goldberški skupini. Že ime priča o tem. Na Goldbergu in Hocharnu, nad Zirmskim jezerom, so še zdaj ostanki rudarskih jam in naprav. Še nedavno tega so bile v obratu. Opuščene so, ker se iskanje zlate rude ne izplača več, premalo je je. Bržkone je tudi ni dovolj, da bi se izplačali stroji, ki omogočajo pridobivanje zlata tudi, če ga je malo. K temu je treba pristeti še visoko lego rudnikov: deloma leže v snegu in ledu vse leto, neugodnejše torej, nego ameriški rudniki v Alaski.

Toda romantika in čar zlate rude: vedno vidiš koga, ki stika tam okoli. In vedno znova se vračajo, naj si jim razum še tako razločno govori, da s cepinom ali primitivno lopato ne bodo našli zlata v zemlji, ki jo je preiskovalo tisoče pohlepnih oči in rok skozi dva tisoč let.

>Kaj vendar iščejo tod? Saj vendar ne morejo resno upati, da se jim bo zakotalila kepa zlata izpod lopate.<

>Prepričani so, da je gora še vedno polna zlata. Tele je zunaj, krava pa še vedno notri, taka je njihova trdna vera.<

>Pojte no, pojte! Mar mislite, če bi bilo to res, da bi ne bilo že velikanskih naprav in strojev, ki bi trli kamenje in prali zlato?«

>Pravijo, da tega zato ne delajo, ker se boje, da bi države-zmagovalke nam premaganim pobrale to zlato za vojno odškodnino. Bolje je čakati, da ostane zlato nam.<

Romantičen sen človeka, da pride čez noč do bogastva; z razumskimi razlogi mu ne pride bližje. In tu so še povrh zlate jame. Zlata ni sicer v njih, ali nekdanj je bilo. Zakaj bi spet ne moglo biti? Pravljica za odrasle. Brez Repoševa, brez povodnega moža, ali vendar, pravljica prav iste vrste.

>Odkod pa so bili ti ljudje, ki so iskali in kopali zlato tod? Domačini, kakopak?«

>Seveda, tudi domačini so bili vmes. Hišna imena, kakor Alter Pocher pričajo o tem. A večina njih so bili od drugod. Tirolci, Bavarci, Slovenci.

In kmet, ki mi je to pravil, je še pristavil čez trenutek:

>Tudi ime tej Gnoppniški dolini so dali rudarji.<

Urednik in izdajatelj Fran Radešek v Ljubljani.